

<https://doi.org/10.23939/shv2023.02.043>

Ісає Берлін

МЕТА ФІЛОСОФІЇ*

Яким є предмет філософії? На це питання немає загальноприйнятої відповіді. Думки розходяться: хтось вважає її осягненням усього часу та усього існування – царицею наук, основою усієї споруди людського знання, а хтось хоче відкинути її як псевдонауку, яка використовує словесну плутанину, що є симптомом інтелектуальної незрілості, та яку разом із теологією та іншими спекулятивними дисциплінами слід віддати до музею цікавих старожитностей, як це давно вже сталося з астрологією та алхімією, через стрімкий розвиток природничих наук.

Можливо, що найкращий спосіб підійти до цієї теми – це запитати, що містять царини інших дисциплін. Наприклад, як ми розмежовуємо царини хімії, історії чи антропології? Тут здається очевидним, що предмети чи царини дослідження визначаються типом запитань, для надання відповідей на які вони були створені. Самі питання є зрозумілими, якщо і тільки якщо ми знаємо, де шукати відповіді.

Якщо хтось поставить комусь звичайне запитання, скажімо: “Де моє пальто?”, “Чому Кенеді обрали Президентом Сполучених Штатів?”, “Що таке радянська система кримінального права?”, то цей хтось, як правило, знатиме, де шукати відповіді. Можливо, що ми самі не знаємо відповіді, але ми знаємо, що у випадку питання про пальто правильна процедура полягає в тому, щоб подивитися на стілець, у шафу тощо. У випадку виборів Кенеді чи радянської правової системи ми звертаємося до літератури чи фахівців для отримання емпіричних свідчень, які ведуть до відповідних висновків, і роблять їх, якщо не певними, то принаймні ймовірними.

Іншими словами, ми знаємо, де шукати відповідь: ми знаємо, що надає одній відповіді правдоподібність, а іншій – ні. Питання цього типу є зрозумілими насамперед тому, що ми вважаємо, що відповіді на них можна знайти емпіричними засобами, тобто шляхом цілеспрямованого спостереження чи експе-

рименту, або методів здорового глузду чи природничих наук, що їх поєднують. Існує також інший клас питань, щодо яких ми не менш ясно розуміємо правильний шлях, на якому потрібно шукати відповіді, а саме формальні дисципліни: наприклад, математика, логіка, граматики, шахи, або геральдика, визначені в термінах певних фіксованих аксіом та правил дедукції тощо, де відповіді на проблеми слід знаходити через застосування цих правил у заданий коректний спосіб.

Ми не знаємо, наприклад, правильного доказу теореми Ферма, – ніхто його не знайшов, – але ми знаємо, в якому напрямку слід рухатися; ми знаємо, які методи будуть, а які не будуть, доречними для відповіді¹⁷. Якщо хтось думає, що відповіді на математичні проблеми можна отримати, дивлячись на зелені поля чи спостерігаючи за бджолами, або що відповіді на емпіричні проблеми можуть бути отримані чистим розрахунком без будь-якого фактичного змісту, ми сьогодні вважали б це помилковим і трохи не божевільним. Кожен із цих основних типів питань – фактичний і формальний – має свої власні спеціалізовані техніки: у цих царинах відкриття геніальних людей, якщо вже вони здійснені, можуть бути використані для отримання правильних результатів людьми зовсім не геніальними у напівмеханічний спосіб.

Відмітною ознакою зазначених царин людського мислення є те, що коли питання поставлене, ми знаємо, в якому напрямку рухатися, щоб спробувати отримати відповідь. Історія систематичної людської думки – це, здебільшого, постійна спроба сформулювати всі питання, які виникають перед людством, таким чином, щоб відповіді на них потрапили в один із двох великих кошиків: емпіричний, тобто питання, відповіді на які залежать, зрештою, від даних спостереження; і формальні, тобто питання, відповіді на які залежать від чистого розрахунку, не обмеженого знанням емпіричних фактів. Ця дихотомія є надто спрощеним формулюванням – емпіричні та формаль-

* Copyright © The Trustees of the Isaiah Berlin Literary Trust. Сепетий Д., переклад. Редакція та перекладач дякують власнику авторського права за надання дозволу на публікацію перекладу.

¹⁷ П'єр де Ферма помер у 1665 році. Це есе було написано в 1962 році. Останню теорему Ферма остаточно довів Ендрю Вайлз у 1994 році.

ні елементи не так легко роз'єднати, – але вона містить достатньо істини, щоб не вводити в оману. Різниця між цими двома великими джерелами людського знання була усвідомлена з перших початків самосвідомого мислення.

Проте є певні питання, які нелегко вписати в цю просту класифікацію. Відповідь на питання “Що таке окапі?” досить легко знайти шляхом емпіричного спостереження. Подібним чином, відповідь на питання “Що є кубічним коренем із 729?” визначається через розрахунок відповідно до прийнятих правил. Але якщо я запитаю “Що таке час?”, “Чи справді всі люди – брати?”, то як мені взятися до пошуку відповіді? Якщо я запитаю “Де моє пальто?”, можливою відповіддю (неважливо, правильною чи ні) буде “У шафі”, і ми всі знатимемо, куди подивитися. Але якби дитина запитала мене: “Де зображення в дзеркалі?”, то було б мало користі від пропозиції подивитися всередину дзеркала, оскільки там можна виявити лише міцне скло; або на поверхню дзеркала, оскільки зображення напевно не міститься на його поверхні в тому сенсі, в якому там може бути наклеєна на нього поштова марка; або за дзеркалом (де, як здається, міститься образ), бо якщо Ви подивитесь за дзеркалом, то не знайдете там образу, – і так далі.

Багато з тих, хто досить довго та інтенсивно розмірковує над такими питаннями як “Що таке час?” або “Чи може час зупинитися?”, “Коли в мене двоїться в очах, то що це за дві речі, які я бачу?”, “Звідки я знаю, що інші люди (або матеріальні об'єкти) не є лише витворами моєї свідомості?”, впадають у стан безнадійного відчаю. Граматики можуть відповісти на питання “Що означає “майбутній час”?”, механічно застосовуючи формальні правила; але якщо я запитаю: “Що означає “майбутнє”?”, то де шукати відповідь?

Здається, у всіх цих питаннях є щось дивне: при тому, що вони можуть бути так віддалені між собою, як питання про зорове подвоєння, про число, про братерство людей чи про мету життя, вони відрізняються від питань у двох означених вище кошиках тим, що не містять вказівки на те, як на них можна знайти відповідь. Інші, більш звичайні питання містять такі вказівки – вбудовані техніки пошуку відповідей на них. Питання про час, існування інших людей тощо приводять запитувача до замішання і дратують практичних людей саме тому, що вони, як здається, не ведуть до ясних відповідей або якогось корисного знання.

Це показує, що між двома означеними кошиками, емпіричним і формальним, є принаймні один проміжний кошик, у якому знаходяться всі ті питання, які нелегко покасти у перші два. Ці питання мають найрізноманітніший характер: одні видаються пита-

нями про факти, інші – про цінності; деякі є питаннями про слова та особливі символи; інші – про методи, які застосовують ті, хто використовує ці слова та символи – вчені, митці, критики, прості люди у повсякденних справах; ще інші стосуються відносин між різними царинами знання; деякі мають справу з передумовами мислення, інші – з природою та цілями моральної, соціальної чи політичної дії.

Єдиною спільною характеристикою, яку, як здається, мають усі ці питання, є те, що на них не можна відповісти ані через спостереження, ані через обчислення, ані індуктивними, ані дедуктивними методами. Як визначальний наслідок цього, ті, хто ставить такі питання, від самого початку зіштовхуються з непевністю – вони не знають, де шукати відповіді; тут немає словників, енциклопедій, конспектів, експертів, або встановлених принципів, до яких можна з упевненістю звертатися як до беззаперечних авторитетів чи джерел знання в цих справах. Крім того, деякі з цих питань вирізняються тим, що вони є загальними та стосуються принципів; тоді як інші, хоча самі й не є загальними, швидко ведуть до питань про принципи.

Такі питання прийнято називати філософськими. Звичайні люди ставляться до них зі зневагою, страхом або підозрою, залежно від темпераменту. Вже з цієї причини має місце природна тенденція – спроби переформулювання цих питань у такий спосіб, щоб на всі або принаймні на частину з них можна було відповісти або емпіричними, або формальними твердженнями. Іншими словами, докладаються зусилля, іноді відчайдушні, щоб втиснути їх або в емпіричний, або в формальний кошик, де погоджені, вироблені впродовж століть методи дають надійні результати, істинність яких можна перевірити загальноприйнятими засобами.

Історія людського знання – це значною мірою тривала спроба розподілити всі питання між двома “надійними” категоріями; адже якщо загадкове, “дивне” питання вдасться перекласти у таке, що піддається якійсь емпіричній чи формальній дисципліні, воно перестає бути філософським і стає частиною визнаної науки¹⁸. Так, не було помилкою вважати, скажімо, астрономію раннього Середньовіччя “філософською” дисципліною, оскільки відповіді на питання про зірки та планети не визначалися спостереженнями чи експериментами та обчисленнями, а перебували під пану-

¹⁸ Претензії метафізики чи теології на науковий статус мають ґрунтуватися на припущенні, що інтуїція чи одкровення є прямими джерелами знання фактів про світ; оскільки вони претендують на те, щоб бути формами безпосереднього досвіду, їхні дані, якщо їх існування визнається, належать, в контексті нашого обговорення, до “емпіричного” кошика.

ванням таких неемпіричних понять як, наприклад, поняття досконалих тіл, що мусять рухатися по колу через мету або внутрішню сутність, якими вони були наділені Богом або природою. Навіть, якщо це суперечило емпіричним спостереженням, було незрозумілим, як можна вирішити астрономічні питання: тобто, яку роль мало відігравати спостереження справжніх небесних тіл, а яку – теологічні чи метафізичні твердження, які неможливо було перевірити ані емпіричними, ані формальними засобами.

Лише тоді, коли питання в астрономії були сформульовані таким чином, що ясні відповіді можна було знайти через використання методів спостереження й експерименту, а їх, своєю чергою, можна було поєднати в систематичну структуру, узгодженість якої можна було перевірити суто логічними чи математичними засобами, була створена сучасна наука астрономія, яка позбулася чисельних неясних метафізичних понять, не пов'язаних з емпіричними тестами і, отже, більше не релевантних для нової науки, а тому поступово витіснених і забутих.

Так само в наш час такі дисципліни, як економіка, психологія, семантика, сама логіка поступово звільняються від усього, що не залежить від спостереження і не є формальним; якщо і коли вони успішно завершать цей процес, вони нарешті почнуть самостійну кар'єру як природничі або формальні науки, з багатим філософським минулим, але емпіричним та/або формальним теперішнім і майбутнім. Таким чином, історія думки – це довгий ряд батьковбивств, у яких нові дисципліни прагнуть досягти свободи, вбиваючи батьківські предмети та очищуючи себе від будь-яких залишкових слідів “філософських” проблем, тобто таких питань, які не містять у своїй структурі ясних вказівок на техніку їх розв'язання.

У будь-якому випадку, це є ідеалом таких наук; оскільки деякі з їхніх проблем (наприклад, у сучасній космології) не сформульовані в суто емпіричних чи математичних термінах, їхня царина неминуче перетинається із цариною філософії. Справді, було б нерозважливим сказати про будь-яку розвинену науку високого рівня, що вона остаточно позбулася своїх філософських проблем. Наприклад, у сучасній фізиці є фундаментальні питання, які багато в чому здаються філософськими – питання, які стосуються самого каркасу концепцій, в термінах яких мають бути сформульовані гіпотези та інтерпретовані спостереження. Як хвильові моделі та моделі частинок співвідносяться між собою? Чи є принцип невизначеності фундаментальним для субатомної теорії? Це питання філософського типу; зокрема, жодна дедуктивна або емпірична програма не веде безпосередньо до їх розв'язання. З іншого боку, зрозуміло, що ті, хто намагається відпо-

вісти на такі питання, мусять бути добре навчені й обдаровані у царині фізики, і що будь-які відповіді на ці питання будуть поступом у самій науці фізики. Хоча з поступовим відокремленням позитивних наук жодне питання філософів не є фізичним, деякі питання фізиків усе ще є філософськими.

Це одна – але лише одна – з причин, чому обсяг і зміст філософії, як здається, не сильно зменшуються у цьому процесі зношування. Адже, незалежно від того, скільки запитань можна трансформувати так, щоб їх можна було трактувати емпірично чи формально, здається, що кількість питань, які не піддаються такому трактуванню, не зменшується. Цей факт засмутив би філософів Просвітництва, які були переконані, що всі справжні питання можна вирішити методами, які досягли такого величного тріумфу в руках природознавців XVII та початку XVIII століть.

Правда, навіть у ті часи люди все ще здавалися далекими від вирішення таких центральних – безсумнівно філософських, оскільки очевидно нерозв'язних – питань, як-от: чи були люди та речі створені Богом чи природою для досягнення певної мети, і якщо так, то що це за мета?; чи люди вільні вибирати з-поміж альтернатив, чи навпаки, їхня поведінка строго детермінована кавзальними законами, які управляють неживою природою?; чи етичні та естетичні істини є універсальними та об'єктивними чи відносними та суб'єктивними?; чи люди лише з плоті, крові, кісток і нервової тканини, чи вони є земними вмістилищами безсмертних душ?; чи людська історія відповідає якійсь схемі, яку ми можемо розпізнати, чи вона є повторюваною причиново-наслідковою послідовністю, чи ланцюжком випадкових і незрозумілих подій? Ці давні питання турбували мислителів Просвітництва так само, як і їхніх попередників у Греції, Римі, Палестині та середньовічному Заході.

Фізика та хімія не пояснюють, чому і за яких обставин одні люди повинні підкорятися іншим, і якою є природа таких зобов'язань; що таке добро, а що зло; чи є щастя та знання, справедливість і милосердя, свобода та рівність, ефективність та індивідуальна незалежність рівноцінними цілями людської діяльності, і якщо так, то чи вони сумісні між собою, а якщо ні, то яку з них слід вибрати, і які є правильні критерії для такого вибору, і як ми можемо переконатися в їх правильності, і що мається на увазі під самим поняттям правильності; і багато інших питань такого типу.

Проте, як доводили чимало філософів XVIII століття, подібний стан хаосу та сумнівів колись панував і в царині природничих наук; але там людський геній нарешті переміг і створив порядок.

“Природа та її закони лежали в темряві впродовж сторіч. Сказав Господь: 'Хай буде Ньютон!' – і стало світло, щезла ніч”¹⁹.

Якщо Ньютон зміг за допомогою невеликої кількості основних законів зробити нас спроможними, принаймні теоретично, визначити положення та рух кожного фізичного об’єкта у Всесвіті і таким чином одним махом позбутися величезної, безформної маси взаємосуперечливих, неясних і лише напівзрозумілих випадкових правил, які досі вважалися природничими знаннями, то чи не резонно очікувати, що застосування подібних принципів до людської поведінки та аналізу природи людини надасть нам змогу отримати подібні прояснення та заснувати науки про людину на настільки ж міцних засадах?

Філософія живилася плутаниною та неясностями мови; якби їх усунути, то, напевно, виявилось б, що єдині питання, які залишилися, стосувалися б людських переконань, які можливо перевірити, або вираження повсякденних людських потреб, надій, страхів чи інтересів, які можливо ідентифікувати. Це належить до царини досліджень психологів, антропологів, соціологів, економістів; усе, що потрібно, – це Ньютон або кілька Ньютонів для наук про людину; таким чином, можна було б раз і назавжди усунути плутанину метафізики, позбутися непотрібного племені філософських спекулянтів і на очищеному таким чином ґрунті побудувати чітку й міцну будівлю нової природничої науки.

На це сподівалися всі найвідоміші філософи Просвітництва, від Гобса та Г’юма до Гельвеція, Гольбаха, Кондорсе, Бентама, Сен-Симона, Конта та їхніх наступників. Але ця програма була приречена на провал. Царина філософії не була поділена на кілька наукових держав-спадкоємців. Філософські питання продовжували (і продовжують) захоплювати та турбувати допитливі уми.

Чому це так? Світло на цю проблему проливає відповідь, яку дав Кант – перший мислитель, який провів чітке розмежування між, з одного боку, питаннями про факти та, з іншого боку, питаннями про структури, в яких ці факти постають перед нами – структури, які залишалися незмінними, хоч би як змінювалися факти або наші знання про них. Ці структури, категорії чи форми досвіду самі не є предметом жодної можливої природничої науки.

Кант був першим, хто провів важливе розрізнення між фактами – даними досвіду, так би мовити,

речами, особами, подіями, якостями, відношеннями, які ми спостерігаємо, висновуємо чи міркуємо про них – і категоріями, в термінах яких ми відчуваємо, уявляємо й міркуємо. Він вважав ці категорії незалежними від різних космічних настанов – релігійних чи метафізичних рамок, які належать різним епохам і цивілізаціям. Так, більшість грецьких філософів, а особливо Аристотель, вважали, що усі речі мають призначення, закладене в них природою, – призначення, до якого вони прагнуть, хоча можуть і не досягти. Середньовічні християни бачили світ як ієрархію, в якій кожен предмет і особа були покликані виконувати певну функцію Божественним Творцем; лише він розуміє мету всієї схеми і поставив щастя й нещастя своїх створінь у залежність від того, наскільки вони слідують заповідям, які випливають із різних цілей, для яких було створено кожен річ – цілей, здійснення яких утворює універсальну гармонію, вищий зразок, цілість якого прихована від створінь і зрозуміла тільки Творцеві.

Рационалісти вісімнадцятого та дев’ятнадцятого століть не вбачали мети ні в чому, крім того, що створила сама людина для задоволення своїх власних потреб, і розглядали все інше як детерміноване причинно-наслідковими законами, так що більшість речей не переслідує жодних цілей, а просто є такими, якими вони є, рухаються і змінюються, – усе це просто “грубі факти”.

Це були глибоко відмінні погляди. Проте ті, хто їх дотримувався, бачили дуже схожі предмети у Всесвіті, схожі кольори, смаки, контури, форми руху та спокою, переживали схожі почуття, переслідували схожі цілі, діяли подібним чином.

Кант у своєму вченні про наше знання зовнішнього світу навчав, що категорії, через які ми його бачимо, однакові для всіх живих істот, постійні й незмінні, – насправді це те, що зробило наш світ єдиним і уможливило спілкування. Але дехто з тих, хто розмірковував про історію, мораль, естетику, бачили зміни та відмінності – не стільки в емпіричному змісті того, що бачили, чули чи мислили цивілізації, які приходили на зміну одна одній, скільки в основних схемах, в яких вони сприймали цей зміст, у моделях, за якими вони їх мислили, категоріях-окулярах, через які вони його розглядали.

Світ людини, яка вірить, що Бог створив її з певною метою, що вона має безсмертну душу, що існує потойбічне життя, в якому вона буде спокутувати свої гріхи, кардинально відрізняється від світу людини, яка в усе це не вірить; і мотиви дій, моральні кодекси, політичні переконання, смаки, особисті стосунки у цих двох людей будуть глибоко й систематично відрізнятися.

¹⁹ Alexander Pope. “Epitaph: Intended for Sir Isaac Newton” (1730). Переклад з англійської Ярослава Лебеденка. Цит. за: Вайнберг, С. (2019). Пояснюючи світ. Історія сучасної науки / пер. з англ. Я. Лебеденка. Харків: Клуб сімейного дозвілля.

Погляди людей один на одного сильно відрізняються як наслідок їхніх загальних уявлень про світ: поняття причини та мети, добра та зла, свободи та рабства, речей та осіб, прав, обов'язків, законів, справедливості, істини, хиби (беремо деякі центральні ідеї цілком випадково) безпосередньо залежать від загальної структури, в якій вони утворюють, так би мовити, вузлові пункти. Хоча факти, що класифікуються та упорядковуються за цими поняттями, зовсім не є однаковими для всіх людей у всі часи, проте ці відмінності, досліджувані окремими науками, – це не те саме, що глибші відмінності між людьми різних часів і місць, культур та світоглядів, зумовлені тим, що вони ніби носять різні набори окулярів, використовують різні категорії, мислять в термінах різних моделей.

Таким чином, філософія не є емпіричним дослідженням; вона не є критичним дослідженням того, що існує, існувало або існуватиме, – цими речами опікуються знання й погляди здорового глузду та методи природничих наук. Вона також не є формальною дедукцією, як математика чи логіка. Її предметом є здебільшого не елементи досвіду, а способи, у які вони розглядаються, постійні чи напівпостійні категорії, в термінах яких досвід мислиться та класифікується. Мета і механічна кавзальність, організм і проста суміш, система і конгломерат, просторово-часовий порядок та позачасове буття, обов'язок та бажання, цінність та факт – усе це категорії, моделі, “окуляри”. Деякі з них такі ж старі, як і сам людський досвід; інші є більш плінними. Стосовно більш плінних категорій, філософські проблеми набувають більш динамічного та історичного характеру. Різні моделі та схеми, з притаманними їм неясностями та труднощами, виникають у різні часи. Одним із прикладів цього можуть слугувати сучасні проблеми в пояснювальній системі фізики, про які ми раніше згадували. Але є й інші приклади, які впливають на думку не лише фізиків чи інших спеціалістів, а й мислячих людей загалом.

У політиці, наприклад, люди намагалися уявити своє суспільне існування за аналогією з різними моделями: Платон на одному етапі (можливо, слідом за Піфагором) намагався сформулювати свою систему людської природи, її атрибутів і цілей на основі геометричної схеми, оскільки він вважав, що вона може все пояснити; слідом за цим прийшла біологічна схема Аристотеля; багато християнських образів, якими рясніють писання Отців Церкви, Старий і Новий Заповіти; аналогія сім'ї, яка проливає світло на людські стосунки, не передбачені механістичною моделлю (наприклад, моделлю Гобса); образ армії на марші з наголосом на таких чеснотах, як вірність, відданість, слухняність, необхідних для перемоги та

знищення ворога (з яким так багато грали в Радянському Союзі); уявлення про державу як патрульного поліцейського та нічного сторожа, що запобігає зіткненням і піклується про власність, яке лежить в основі великої частини індивідуалістичної та ліберальної думки; уявлення про державу як щось набагато більше – велике спільне зусилля індивідів, які прагнуть досягти спільної мети, і, отже, про право держави проникати в кожен закуток і щілину людського досвіду, що оживляє більшу частину “органіцистичної” думки XIX століття; системи, запозичені з психології або з теорій ігор, які зараз у моді – усе це моделі, в термінах яких люди, групи, суспільства та культури мислили про свій досвід.

Ці моделі часто зіштовхуються; деякі з них стають неадекватними через те, що не можуть пояснити занадто багато аспектів досвіду, і їх заміщують інші моделі, які наголошують на тому, що не досягали попередні моделі; ці нові моделі, своєю чергою, можуть залишати незрозумілим те, що пояснюють інші. Завдання філософії, часто складне й болісне, полягає в тому, щоб видобути й вивести на світло приховані категорії й моделі, за допомогою яких люди мислять (тобто, їхній спосіб використання слів, образів та інших символів), розкрити те, що в них є незрозумілим або суперечливим, виявити між ними конфлікти, які заважають виробленню більш адекватних способів організації, опису та пояснення досвіду (бо будь-який опис, як і пояснення, ґрунтується на певній моделі, у термінах якої здійснюється опис чи пояснення); а потім, на ще “вищому” рівні, дослідити природу самої цієї діяльності (епістемологія, філософська логіка, лінгвістичний аналіз) і виявити приховані моделі, які діють у самій цій другопорядковій, філософській діяльності.

Якщо хтось заперечить, що все це здається дуже абстрактним і віддаленим від повсякденного досвіду, чимось надто мало пов'язаним із головними інтересами, щастям і нещастям і остаточною долею звичайних людей, то слід відповісти, що це заперечення хибне. Люди не можуть жити, не намагаючись описати і пояснити Всесвіт. Моделі, які вони для цього використовують, навіть якщо вони цього не усвідомлюють, повинні глибоко впливати на їхнє життя; багато людських страждань і розчарувань є наслідком механічного або несвідомого, так само як і навмисного, застосування моделей там, де вони не працюють. Хто може сказати, скільки страждань було спричинено надмірним використанням органічної моделі в політиці, або порівнянням держави з витвором мистецтва, або зображенням диктатора як натхненного скульптора людських життів тоталітарними теоретиками у наші

часи? Хто скаже, скільки шкоди і скільки користі принесло в попередні століття надмірне застосування щодо соціальних відносин метафор і моделей, створених за зразками батьківської влади, особливо щодо відносин між правителями та їхніми підданими, або між священниками та мирянами?

Якщо є якась надія на раціональний порядок на землі чи неупереджене розуміння багатьох різноманітних інтересів, які розділяють різні групи людей, – що необхідно для будь-якої спроби оцінити їхні впливи, моделі й результати їхньої взаємодії, щоб знайти життєздатні компроміси, завдяки яким люди можуть продовжувати жити і задовольняти свої бажання, не розчавлюючи при цьому такі ж важливі бажання й потреби інших, – то ця надія полягає у висвітленні цих моделей, соціальних, моральних і політичних, і, насамперед, метафізичних структур, що є їх основою, і в яких вони вкорінені, щоб перевірити, чи відповідають вони своєму завданню.

Вічне завдання філософів полягає в дослідженні всього, що здається непіддатливим для методів науки

або повсякденного спостереження, наприклад: категорій, понять, моделей, способів мислення чи дії, і особливо способів, у які вони конфліктують, щоб побудувати інші, менш внутрішньо суперечливі та (хоча цього ніколи не вдасться досягти цілком) менш вразливі до спотворення метафори, образи, символи і системи категорій. Напевно, слухним є припущення, що однією з головних причин замішання, нещастя та страху (хоч би яким було їхнє психологічне та соціальне коріння) є сліпе дотримання застарілих уявлень, патологічна підозра до будь-якої форми критичного самоаналізу, шалені зусилля не допустити будь-якого раціонального аналізу того, чим і заради чого ми живемо.

Ця суспільно небезпечна, інтелектуально важка, часто болісна і невдячна, але завжди важлива діяльність, є роботою філософів, незалежно від того, чи мають вони справу з природничими науками, чи з моральними, політичними або суто особистими питаннями. Мета філософії завжди та сама – допомогти людям зрозуміти себе і таким чином діяти при світлі, а не навімання у темряві.